

सर्वोच्च अदालत
संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री सुशीला कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय
फैसला

मुद्दा नं. ०७०-CI-०३००

मुद्दा:- परमादेश।

उदयपुर जिल्ला, पोखरी गा.वि.स. वडा नं. १ बस्ने असारमायाँ राई.....१ पुनरावेदक
विरुद्ध निवेदक

मालपोत कार्यालय उदयपुर, गाइघाट१ प्रत्यर्थी
शुरु तहमा आदेश गर्ने:- माननीय मुख्य न्यायाधीश श्री ओमप्रकाश मिश्र विपक्षी

माननीय न्यायाधीश श्री टेकराज नेपाल

पुनरावेदन अदालत, राजविराज।

पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६९।११।१३ को अन्तिम आदेश उपर न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९ (१) (क) बमोजिम यसै अदालतको क्षेत्राधिकार भित्रको भई पुनरावेदक असारमायाँ राईको तर्फबाट पुनरावेदन दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार रहेको छ:-

जिल्ला उदयपुर गा.वि.स. भुमरसुवा सा.कि.नं. ४(क) हाल वडा नं. १ को कि.नं. ११३९ को ०-०३१२ वर्ग फिट र कि.नं. १३५४ को ०.१३५० वर्गफिट जग्गा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगबाट निर्णय भै मैले प्राप्त गरी फिल्डबुक कायम भै सो जग्गाको पुर्जा प्राप्त गरी नगरपालिकालाई तिरो तिरी भोग चलन गरी आएको छु। सो जग्गा बिक्री गर्न लिखत लेखी मालपोत कार्यालय उदयपुरमा जाँदा तिमीले यो जग्गा बिक्री गर्न पाउँदैनौ भनी ठाडो जवाफ दिएकोले नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ को दफा ६(६) ले प्राप्त गरेको नागरिक अधिकार हनन गरेको हुँदा मेरो प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी मेरो नाउँ दर्ता तिरो हक भोगको

जग्गाको राजीनामा लिखत पारित गर्नु गराउनु भनी विपक्षीको नाउँमा परमादेश जारी गरी पाउँ भन्ने निवेदनपत्र।

यसमा के कसो भएको हो? निवेदकको माग बमोजिम आदेश किन जारी हुनु नपर्ने हो? माग बमोजिमको आदेश जारी हुन नपर्ने कुनै आधार कारण भए सबुद प्रमाण सहित म्याद सूचना पाएका मितिले बाटाको म्याद बाहेक १५(पन्ध्र) दिन भित्र विपक्षीका हकमा पुनरावेदन सरकारी वकील कार्यालय राजविराज मार्फत लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी आदेश र निवेदनको प्रतिलिपी समेत साथै राखी विपक्षीहरुका नाममा म्याद सूचना जारी गरी लिखित जवाफ परे वा अवधि व्यतीत भए पछि नियमानुसार गरी पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६९।६।१६ को आदेश।

असारमायाँ राईको नाउँमा कि.नं. १०६७ र ११८२ मात्र उल्लेख भएको देखिने र दाबीको कि.नं. ११३९ को क्षेत्रफल ०.०३१२ जग्गा भगवती राईको नाउँमा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगबाट श्रेस्ता पुर्जा तयार भएको देखिन आउने सो श्रेस्ता बदर गरी मेरो नाउँमा कायम गरी पाउँ भनी भगवती राईले द.नं. ८८ मिति २०६७।९।२९ मा निवेदन दिएको देखिन आएकोले सो सम्बन्धित निकायबाट टुङ्गो लागी आएपछि ठहरे बमोजिम हुने गरी सो जग्गाबाट कुनै कारोबार नगरी दर्ता श्रेस्तामा ब्यहोरा जनाई यथास्थितिमा राखी दिने र सो कि.नं. ११३९ को जग्गा मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ८ ख(१) अनुसार रोक्का राखी दिने भनी यस कार्यालयबाट भएको मिति २०६८।२।२७ को आदेश अनुसार रोक्का राखिएको हो दोहोरो श्रेस्ता कायम भएको विषयमा एकिक ठहर भै आएका बखत कानून बमोजिम श्रेस्ता कायम हुने नै हुँदा निवेदन मागबमोजिम परमादेश जारी हुनुपर्ने होइन। रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने प्रत्यर्थी मालपोत कार्यालय, उदयपुरको लिखित जवाफ।

निवेदन दाबीको कि.नं. १३५४ मा निवेदीका उक्त जग्गाको रजिष्ट्रेशन लिखत पारित गर्न गएको भन्ने लिखित प्रमाण मिसिल संलग्न नदेखिएको र कि.नं. ११३९ को जग्गा दोहोरो दर्ता श्रेस्ता कायम भई विवादास्पद रहेको भन्ने लिखित जवाफबाट देखिँदा यस्तो अवस्थामा निवेदन माग दाबीबमोजिम परमादेशको आदेश जारी हुने भएन। निवेदकको निवेदन खारेज हुने ठहर्छ भन्नेसमेत ब्यहोराको पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६९।११।१३ को अन्तिम आदेश।

पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट प्रस्तुत मुद्दामा आदेश गरिदा "यसमा निवेदन दाबीको कित्ता नम्बर १३५४ मा निवेदिका उक्त जग्गाको रजिष्ट्रेशन लिखत पारित गर्न गएको भन्ने लिखित प्रमाण मिसिल संलग्न नदेखिएको" भनी लिईएको आदेश आधार लिखित जवाफ भन्दा बाहिरको छ। म निवेदिका आफ्नो नाउँ दर्ता तथा हक भोगको कि. न. १३५४ र ११३९ को जग्गा रजिष्ट्रेशन लिखत पारित गर्न गएकोमा प्रत्यर्थी कार्यालयले उक्त दुवै कित्ता जग्गाको लिखत रजिष्ट्रेशन पारित गरिदिन इन्कार गरेको हो। यदी म उक्त दुवै जग्गा रजिष्ट्रेशन लिखत पारित गर्न नगएको भए मालपोत कार्यालयले लिखत जवाफ फिराउँदा निवेदिका आफू समक्ष कुनै जग्गाको लिखत रजिष्ट्रेशन गर्न नआएको भन्ने ब्यहोरा उल्लेख गर्ने थियो सो खुलाउन सकेको समेत छैन। त्यसैगरी प्रत्यर्थी कार्यालयले फिराएको लिखत जवाफमा पनि निवेदनमा उल्लेखित जग्गाको सम्बन्धमा दोहोरो दर्ता तथा रोक्काको कारणबाट निवेदिकाको माग बमोजिम परमादेश जारी हुनु नपर्ने हो भन्ने समेतका ब्यहोरा उल्लेख भएबाट पनि म निवेदिका निवेदनमा उल्लेखित जग्गाको लिखत रजिष्ट्रेशन पारित गर्न मालपोत कार्यालय उदयपुरमा गएको भन्ने कुरा पुष्टि हुँदाहुँदै कि. न. १३५४ मा निवेदिका उक्त जग्गाको रजिष्ट्रेशन लिखत पारित गर्न गएको भन्ने लिखित प्रमाण मिसिल संलग्न नदेखिएको भन्ने आधार बनाई मेरो निवेदन खारेज गर्ने गरी भएको आदेशमा न्यायिक मनको अभाव छ। कि. न. ११३९ को जग्गा मैले सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग उदयपुरको मिति २०५८।३।२९ को निर्णय बमोजिम प्राप्त गरेको हो।

कि. न. ११३९ को जग्गाको जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता पूर्जा भगवती राईको नाउँमा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग उदयपुरबाट मिति २०५८।३।३१ मा तयार भएको देखिन आउने भन्ने र भगवती राईले असार मायाँ राईको नाम बदर गरी मेरो श्रेस्ता पूर्जा कायम गरी पाउँ भनी सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग उदयपुरमा मिति २०६७।९।२९ मा दर्ता नम्बर ८८ को निवेदन दिएको कारण सो सम्बन्धमा सम्बन्धित निकायबाट टुंगो लागेपछि ठहरे बमोजिम हुनेगरी उक्त जग्गा कुनै कारोबार गर्नबाट रोक्का राख्ने गरी मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ८(ख) १ बमोजिम रोक्का राखिएको भन्ने मालपोत कार्यालय उदयपुरको लिखित जवाफ रहेको छ। सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग उदयपुरबाट मिति २०५८।३।२९ मा भएको निर्णयमा म पुनरावेदक असार मायाँ राईको नाउँमा

कित्ता नम्बर १०६७, १३५४, ११८२ र ११३९ समेत ४ वटा कित्ता जग्गा दर्ता हुने निर्णय भएको हो। यसरी सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग उदयपुरबाट भएको निर्णयमा उल्लेखित कित्ता नम्बर ११३९ मेरो नाउँमा दर्ता हुने ठहरी मेरो नाउँमा जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पत्र समेत तयार भएको कुरा आयोगको निर्णय, फिल्डबुक र जग्गाधनी श्रेस्ता समेतबाट देखिएको अवस्थामा भगवती राईले निवेदन दिएकै आधारमा मेरो निर्विवाद हक भोगको उक्त जग्गाको कारोबार रोक्का गरिहाल्नु न्यायसंगत पनि होइन।

मालपोत कार्यालय उदयपुरले मेरो नाउँ दर्ताको कि. न. ११३९ को जग्गा दोहोरो दर्ता देखिई छानबिनको लागी कारोबार गर्नबाट रोक्का राखिएको र सो विषयमा एकिन ठहर भै आएका बखत कानून बमोजिम श्रेस्ता कार्यान्वयन हुने भनी लिखित जवाफमा ब्यहोरा उल्लेख गरेपनि मेरो हक भोगको उक्त जग्गा मालपोत कार्यालयले सदाका लागी रोक्का राख्न तथा कारोबार गर्न इन्कार गर्न मिल्ने होइन। यस आधारबाट विपक्षी मालपोत कार्यालयले मेरो नाउँ दर्ताको उक्त कित्ता नम्बर ११३९ को जग्गाको कारोबार रोक्का राख्ने गरी गरेको आदेश तथा मेरो लिखित रजिष्ट्रेशन पारित गर्न इन्कार गरेको काम कारवाही न्यायसंगत नभएको र यसले मेरो नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १९ द्वारा प्रदत्त मौलिक हक, नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ को दफा ९ मा उल्लिखित सम्पत्ति सम्बन्धी अधिकारमा आघात पुगेकोले निवेदन माग बमोजिम परमादेश जारी गर्नु पर्नेमा पुनरावेदन अदालत राजविराजले मेरो निवेदन खारेज गर्ने गरी भएको आदेश संविधान तथा कानून प्रतिकूल हुँदा मुलुकी ऐन अ. ब. २०२ नम्बर बमोजिम झगडीया झिकाउने आदेश गरी प्रत्यर्थीलाई झिकाई उक्त त्रुटिपूर्ण आदेश बदर गरी मेरो निवेदन माग बमोजिम प्रत्यर्थीको नाउँमा परमादेशको आदेश जारी गरी मेरो संवैधानिक र कानूनी हक अधिकार प्रचलन गराई पाउँ भन्ने समेत ब्यहोराको यस अदालतमा परेको पुनरावेदनपत्र।

यस अदालतको ठहर

नियमबमोजिम पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको पुनरावेदनपत्र सहित मिसिल संलग्न सम्पूर्ण कागज प्रमाणहरूको अध्ययन गरियो। अब: पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६९।११।१३ को

आदेश मिलेको छ छैन र पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो।

यसमा जिल्ला उदयपुर गा.वि.स. भुमरसुवा सा.कि.नं. ४(क) हाल वडा नं. १ को कि.नं. ११३९ र कि.नं. १३५४ को जग्गा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगबाट निर्णय भै मैले प्राप्त गरी फिल्डबुक कायम भै सो जग्गाको पुर्जा प्राप्त गरी नगरपालिकालाई तिरो तिरी भोग चलन गरी आएको छु। सो जग्गा बिक्री गर्न लिखत लेखी मालपोत कार्यालय, उदयपुरमा जाँदा तिमीले यो जग्गा बिक्री गर्न पाउँदैनौ भनी ठाडो जवाफ दिएकोले नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ को दफा ६(६) ले प्राप्त गरेको नागरिक अधिकार हनन गरेको हुँदा मेरो प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी मेरो नाउँ दर्ता तिरो हक भोगको जग्गाको राजीनामा लिखत पारित गर्नु गराउनु भनी विपक्षीको नाउँमा परमादेश जारी गरी पाउँ भनी निवेदन परेकोमा असारमायाँ राईको नाउँमा कि.नं. १०६७ र ११८२ मात्र उल्लेख भएको देखिने र दाबीको कि.नं. ११३९ भगवती राईको नाउँमा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगबाट श्रेस्ता पुर्जा तयार भएको देखिन आउने सो श्रेस्ता बदर गरी मेरो नाउँमा कायम गरी पाउँ भनी भगवती राईले द.नं. ८८ मिति २०६७।९।२९ मा निवेदन दिएको देखिन आएकोले उक्त विवाद सम्बन्धित निकायबाट टुङ्गो लागि आएपछि ठहरे बमोजिम हुने गरी सो जग्गाबाट कुनै कारोबार नगरी दर्ता श्रेस्तामा ब्यहोरा जनाई यथास्थितिमा राखी दिने र सो कि.नं. ११३९ को जग्गा रोक्का राखी दिने भनी यस कार्यालयबाट भएको मिति २०६८।२।२७ को आदेश अनुसार रोक्का राखिएको हो दोहोरो श्रेस्ता कायम भएको विषयमा एकिन ठहर भै आएका बखत कानूनबमोजिम श्रेस्ता कायम हुने नै हुँदा निवेदन माग बमोजिम परमादेश जारी हुनुपर्ने होइन भन्ने लिखित जवाफ रहेको प्रस्तुत मुद्दामा निवेदन दाबीको कि.नं. १३५४ मा निवेदीका उक्त जग्गाको रजिष्ट्रेशन लिखत पारित गर्न गएको भन्ने लिखित प्रमाण मिसिल संलग्न नदेखिएको र कि.नं. ११३९ को जग्गा दोहोरो दर्ता श्रेस्ता कायम भई विवादास्पद रहेको भन्ने लिखित जवाफबाट देखिँदा यस्तो अवस्थामा निवेदन माग दाबीबमोजिम परमादेश जारी हुन नसक्ने हुँदा निवेदकको निवेदन खारेज हुने ठहरी पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट भएको आदेश उपर प्रस्तुत पुनरावेदन पर्न आएको रहेछ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा, विवादको कित्ताहरूमध्ये कि.नं. ११३९ को जग्गा पुनरावेदक असारमायाँ राई र भगवती राईको नाउँमा छुट्टा छुट्टै रूपमा दोहोरो दर्ता श्रेस्ता कायम भएकोले सम्बन्धित निकायबाट टुङ्गो लागि आएपछि ठहरे बमोजिम हुने तथा उक्त जग्गाबाट कुनै कारोबार नगर्ने गरी उक्त जग्गालाई रोक्का समेत राखिएको कुरा मालपोत कार्यालय, उदयपुरको लिखित जवाफबाट देखिन आएबाट विवादको जग्गा दोहोरो दर्ता श्रेस्ता कायम भई हक स्वामित्वमा विवाद देखिइरहेको अवस्थामा दोहोरो स्वामित्वको सम्बन्धमा किनारा नलगाई विवादको जग्गालाई निवेदन मागबमोजिम राजिनामा लिखत पारित गर्नको लागि परमादेश जारी गर्न नमिल्ने हुन्छ भने अर्कोतर्फ विवादको कि. नं. १३५४ को जग्गाको हकमा पुनरावेदकले रजिष्ट्रेशन लिखत पारित गर्नको लागि मालपोत कार्यालय गएको भन्ने कुरा मिसिल संलग्न प्रमाण कागजबाट देखिन नआएको अवस्थामा पुनरावेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी गर्न नमिल्ने भनी पुनरावेदन अदालत राजविराजले गरेको आदेशलाई अन्यथा भन्न मिलेन।

अतः माथि उल्लिखित तथ्य, प्रमाण तथा विवेचना समेतको आधारमा पुनरावेदकको माग बमोजिम परमादेश जारी हुन नसक्ने गरी निवेदन खारेज हुने ठहरी भएको पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६९।११।१३ को अन्तिम आदेश मिलेकै देखिंदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत (उपसचिव):- अर्जुनप्रसाद कोईराला

कम्प्युटर अपरेटर :- मन्जिता ढुंगाना

इति सम्बत् २०७१ साल चैत्र १७ गते रोज ३ शुभम्..... ।